

En oppsummering av webinar om kontroll med kunnskapsoverføring i UH-sektoren

Tidspunkt:	Tirsdag 15. november, kl. 10.00 – 11.00 (zoom)
Målgruppe:	Alle som jobber med eksportkontrolltematikken i UH-sektoren
Oppslutning:	175 påmeldte deltakere
Arrangør:	Cybersikkerhetssenteret for forskning og utdanning, PST og Beredskapsrådet for kunnskapssektoren

Hvorfor gjennomførte vi dette webinar?

Norske utdannings- og forskningsinstitusjoner skaper og forvalter kunnskap innenfor fagområder som kan være underlagt eksportkontrollregelverket. Dette er for så vidt ikke noe nytt. Kravet til kontroll med ulovlig kunnskapsoverføring er omtalt i Styringsdokumentet fra Kunnskapsdepartementet. Her vises det blant annet til retningslinjene for kontroll med kunnskapsoverføring som Utenriksdepartementet (UD) sendte ut til sektoren allerede i 2015 (revidert i 2020). Dette var ment som et hjelpemiddel for utdanningsinstitusjonene slik at opptak og ansettelser av utenlandske personer skjer innenfor rammen av det norske eksportkontrollregelverket.

UD har senere sendt ut på høring forslag til endringer i eksportkontrollforskriften (mars 2022), som blant annet inneholder en presisering av hva som menes med kunnskapsoverføring og et forslag til endring i lisensordningen. Foreløpig er det ikke kommet svar fra UD på høringsinnspillene, og det er heller ikke gitt noen signaler om videre fremdriftsplan. Det betyr at inntil videre, må utdannings- og forskningsinstitusjonene forholde seg til det gjeldende eksportkontrollregelverket.

Flere virksomheter oppgir imidlertid at de synes arbeidet er krevende. Eksportkontrollregelverket oppfattes av flere som utydelig, omfattende og vanskelig å forstå, og da særlig med tanke på rekruttering. Samtidig har mange virksomheter gjort seg mange nyttige erfaringer og kommet et godt stykke på vei for å kartlegge fagområder og etablere rutiner og prosesser knyttet til eksportkontroll, noe som også var også utgangspunktet for dette webinar. Sammen med dere ønsket vi å løfte frem ulike **praktiske problemstillinger og muligheter** knyttet til dagens regelverk. Hensikten var at vi i felleskap kan dele gode løsninger og redusere noe av usikkerheten som mange av virksomhetene kjenner på.

I påmeldingsskjemaet til webinar, ble alle deltakerne bedt om å svare på noen spørsmål (valgfritt). Dette dannet grunnlaget for planleggingen og organiseringen av webinar. En oppsummering av innspillene er gitt på de neste par sidene.

Hva svarte virksomhetene på spørsmålene i påmeldingsskjemaet?

Hva erfarer du er de mest krevende problemstillingene for å ha en praktisk etterlevelse av regelverket?

- **Lowverket:** Regelverket er omfattende, uklart og uoversiktlig. Formålet med regelverket synes å være primært tiltenkt eksport og tjenester, og ikke tilpasset academia. Vanskelig å vite hva som er underlagt regelverket og krever tolkning.
- **Retningslinjer og veiledning:** Flere savner tydeligere retningslinjer og særlig med hensyn til rekruttering og hvilke landområder som er omfattet av eksportkontrollen.
- **Kartlegging over fagområder og teknologi:** Varelistene er omfattende og vanskelig å bruke, f.eks. gjelder det utstyr, deler av utstyr og/ eller materialer brukt i utstyr. Vanskelig å vurdere flerbrukspotensialet, dvs. den militære verdien utover tiltenkt bruk. En annen problemstilling som blir nevnt er at det er krevende å vedlikeholde oversikten over verdier eller fagområder/prosjekt som kan være underlagt eksportkontroll.
- **Rekruttering og gjesteforskere:** Flere oppgir rekruttering og ansettelsesprosessen som vanskelig. Vanskelig å gjøre en risikovurdering / vurdering av søkere fra aktuelle land til utlyste stillinger.
- **Kompetanse i egen organisasjon:** Det mangler nok kompetanse i organisasjonen til å forstå problemstillinger knyttet til eksportkontroll, bl.a. kompetanse til å vurdere risiko og etablere en (felles) forståelse om hva regelverket innebærer. Mangler en tilstrekkelig risikobevissthet.
- **Lisens:** Flere oppgir at det er vanskelig å vite når en skal søke lisens, f.eks. søkes det lisens for et prosjekt og/eller enkeltpersoner. Problemstillingen knyttet til dobbelt statsborgerskap blir også nevnt. Saksbehandlingstiden hos UD oppgis å være for lang.
- **Arbeidsmiljø:** Det nevnes også problemstillinger relatert til hvordan man ivaretar et godt arbeidsmiljø, f.eks. når flere ansatte kommer fra «høyrisikoland».

Hva erfarer du at dere har fått til av praktiske løsninger og rutiner?

- **Dialog med PST:** Det er flere som sier noe om betydningen av å etablere kontakt og dialog med PST.
- **Rekruttering:** Noen har etablert rutiner for ansettelsessaker (men ikke nødvendigvis like lett å få til i praksis), f.eks. det gjøres risikovurderinger før stillinger lyses ut. Enkelte trekker inn instituttleder for en særskilt vurdering før en søker fra høyrisikoland ansattes. Standardtekst om eksportkontroll legges inn i utlysningsteksten.
- **Organisering og (lokale) retningslinjer:** Etablering av støtteteam, fordeling av ansvar, f.eks. benyttes sikkerhetsledere som rådgivere, rutiner for risikovurderinger. Etablering av rammeverk for eksportkontroll. Rutiner for adgangskontroll og begrenset tilgang til enkelte instrumenter.
- **Kartlegging av fagområder:** Noen få oppgir at de er i gang med kartlegging og identifisering av utstyr.
- **Økt bevissthet:** Flere oppgir at eksportkontroll og ulovlig kunnskapsoverføring har fått større oppmerksomhet i organisasjonen, f.eks. informasjon og diskusjon på møte. Eksportkontroll er sett på agendaen.

Hvilke ressurser eller verktøy mener du vil kunne støtte dere i dette arbeidet?

Felles for de fleste innspillene, var at det var behov for mer veiledning og hjelp i form av:

- **Tydligere og konkrete retningslinjer** fra myndighetene, gjerne med bruk av eksempler
- **Rådgivning og kortere saksbehandling UD**, f.eks. brukermanual om hvordan søke om eksportkontroll.
- **Søkbare og digitale varelister**
- **Veiledningsressurser**, med forslag til konkrete maler, rutiner og sjekklister (f.eks. ved intervju), vurdering av flerbrukspotensialet for ulike fagområder.
- **Opplæring og kursing**, som gir et felles utgangspunkt og plattform for UH-sektoren. Skaper økt bevissthet f.eks. hos ledere.
- **Erfaringsdeling**, med bruk konkrete eksempler.

Erfaringsdeling – hva kan gjøres for å forebygge ulovlig kunnskapsoverføring?

Basert på innspillene fra påmeldingsskjemaet ble følgende tre områder omtalt nærmere i webinarret:

- i. Lovverket - Hvordan treffer eksportkontrollregelverket kunnskapssektoren?**
 - Medvirkende: SINTEF v/ Kjersti Hasfjord (advokat, kontraktsrådgiver, eksportkontrollrådgiver)
- ii. Kartlegging av verdier - Hvordan få oversikt over sensitive fagområder og teknologi?**
 - Medvirkende: NTNU v/ Thron Aass (Sikkerhetsleder Fakultetet for informasjonsteknologi og elektroteknikk (IE))
- iii. Organisering og prosesser - Hvordan følge opp kravet om kontroll med kunnskapsoverføring i praksis?**
 - Medvirkende: Universitetet i Sørøst-Norge, USN v/ Bjørnulf Stokvik (Fagleder beredskap)

Randi Utstrand (Cybersikkerhetssenteret for forskning og utdanning) og Per Marius Frost-Nielsen (PST) ledet samtale.

Lovverket - Hvordan treffer eksportkontrollregelverket kunnskapssektoren?

Kjersti Hasfjord gav en kort orientering om hvordan SINTEF har tilnærmet seg eksportkontrollregelverket. De har gjort en innsats for å sette seg inn i regelverket og foretatt en intern gjennomgang av alle instituttene for å finne ut hvem som er underlagt eksportkontroll. Til denne jobben har de brukt varelistene aktivt og systematisk. Gjennom kartleggingen har de identifisert flere faggrupper som anvender teknologi står på vareliste II, kartleggingen viser også hvilken klassifisering teknologien har. Det er vareliste II og flerbruksteknologier som utgjøre det største omfanget.

Når det gjelder hva som regnes som eksport, forstås det som overføring av kunnskap til a) utlandet og b) utenlandsk person som befinner seg i Norge. I henhold til regelverket skal det søkes lisens for prosjekter (og/eller personer ved ansettelse) hvor vedkommende skal jobbe med utstyr og eller teknologier som fremgår av varelistene er involvert, dvs. dersom det er snakk om teknologi som kan tjene til å utvikle et lands militære evne. SINTEF har startet en dialog med UD for å finne ut behovet for og omfanget av lisensøknadene.

SINTEF har etablert et tverrfaglig eksportkontrollteam med en helpdesk som gir bistand i organisasjonen når det skal gjøres vurderinger, f.eks. ved ansettelse. SINTEF har også laget obligatorisk e-læring for alle ansatte og det er en økt bevissthet rundt tematikken i SINTEF.

Kommentar fra Randi og Per Marius: Når det gjelder hvilke land som omfattes av eksportkontroll er dette noe som ble stilt spørsmål om både i forkant av webinarer og i chaten: Hvorfor kan ikke sikkerhetsmyndighetene bare gi en liste over land en skal «unngå»? Så enkelt er det ikke, og heller ikke ønskelig. Det er sluttbruken av teknologien som er viktig å vurdere. Det er viktig å følge intensjonen i regelverket, nemlig forebygging, i stedet for persons nasjonalitet.

Når det gjelder iranforskriften, er det imidlertid et krav at det søkes om forhåndstillatelse for «iransk person» å benytte utstyr/teknologi/materialer som står oppført på varelistene som er vedlagt iranforskriften.

Kartlegging av verdier – Hvordan få oversikt over sensitive fagområder og teknologi?

Thron Aass fortalte hvordan de ved IE-fakultetet har gått frem for å kartlegge verdiene. Kartlegging handler om å skaffe en oversikt over hvilke områder eksportkontroll kan bli gjeldende. Til dette arbeidet har IE benyttet varelistene aktivt. Varelisten er stor og ikke det enkleste dokumentet å forholde seg til, men den er gripbar og det er de som er tilgjengelige. Kartleggingsarbeidet er ikke en quick fix! Det er komplekst, og noe får man oversikt på mens noe annet er man usikker på, men da vet en at dette må sjekkes opp.

Det er flere fordeler med å gjennomføre en grundig kartlegging, for å nevne noe:

- 1) Få bedre oversikt over egne verdier. Dette gir en innsikt i hvilke områder eksportkontrollen gjelder for og dermed er et godt utgangspunkt for hvilke deler det er relevant for i virksomheten
- 2) Bidrar til kompetanseheving i organisasjonen

Kartleggingsarbeidet krever både ressurser og tid, men tiden virksomheten investerer her forenkler en del prosesser på et senere tidspunkt. Kartleggingen er imidlertid kontinuerlig. For eksempel når det kjøpes nytt utstyr skal det sjekkes opp mot varelistene. I kartleggingen er fagmiljøene og lab / tekniskpersonell sentrale bidragsytere. De har kompetanse til å være med å vurdere teknologien og hvorvidt denne står på varelistene.

En viktig betraktning er at kartleggingen ikke nødvendigvis blir perfekt, men å få denne typen oversikt er bedre enn ingenting! Når kartleggingen er på plass, handler det om etterlevelse, eksempelvis gjennom å:

- Søknad om lisens og oppfølging av denne
- Etablere rutiner for å overholde regelverket
- Oversikt over adgangskontroll
- Opplæring av ansatte

Et siste poeng som ble trukket frem var betydning av ledelsens engasjement og ansvar i arbeidet med eksportkontroll. Ledelsen har det endelige ansvaret for oppfølgingen av eksportkontrollregelverket. Det er derfor viktig å ha en prosess i organisasjonen med ledelsesforankring og bevisstgjøring.

Kommentar fra Randi og Per Marius: Det er også viktig å huske på at eksportkontrollregelverket er ment å være forebyggende. Forebygging av ulovlig kunnskapsoverføring handler om å finne en balansegang, dvs. et forsvarlig risikonivå. For å oppnå det er kartleggingen av verdier/fagområder svært viktig. Noen virksomheter kan ha inntrykk av at PST kan bidra i vurderingen av verdier, men det er ikke tilfellet. Det er noe virksomhetene må gjøre selv, men PST kan bidra i en dialog for å finne et forsvarlig risikonivå etter at kartleggingen er gjort.

Når det gjelder ledelsesforankring, anbefales det at ledelsen – i tillegg til å ta eierskap og vise engasjement – også sørger for at det utformes retnings

Organisering og prosesser – Hvordan følge opp kravet om kontroll med kunnskapsoverføring i praksis?

Bjørnulf Stokvik delte erfaringer fra USN og etableringen av et tverrfaglig støtteteam på administrativt nivå som skal bistå fakultetene og instituttene i saker som berører eksportkontroll og ulovlig kunnskapsoverføring. Etableringen av det tverrfaglige støtteteamet er forankret i USN sin ledergruppe.

USN har organisert arbeidet slik:

- Verdikartleggingen skal skje på fakultetene
- Det tverrfaglige støtteteamet skal gi fakultetene / instituttene bistand på særlig to områder:
 - Bruken av vareliste II
 - Etablering av rutiner ift. rekruttering, gjesteforelesere/forskere, reiser på konferanse, anskaffelse av nytt utstyr, opptak av studenter (phd, master), lisenssøknad mm
- Det tverrfaglige støtteteamet består av ulike ressurser, herunder fra personalavdelingen, utdanningsavdelingen, forskningsavdelingen, økonomi og infrastruktur

Opplæring og kompetanseheving er viktig. Blant annet har USN benyttet UD som rådgivere og til opplæring og de har jevnlig kontakt med lokalt PST. Det er viktig å bare komme i gang, finne og koble på «ildsjelene» og skaffe seg erfaring etter hvert.

Kommentar fra Randi og Per Marius: Det er lurt å ta kontakt og opprette en dialog med lokal PST enhet tidlig og gjerne «mellom saker». Det er viktig at forskningsmiljøene forstår hva PST gjør og ikke gjør, og motsatt er det viktig at PST forstår institusjonens egenart. PST kan også kontaktes for å få informasjon om trusselvurderinger. Se oversikt over lokal PST enhet ([link her](#)).

Andre ressurser og veien videre

Eksportkontroll og sikring av verdier – også innenfor UH-sektoren – har altså fått økende oppmerksomhet de senere år. Som nevnt på webinar, ønsker Beredskapsrådet å følge opp denne tematikken i dialog med myndighetene. Beredskapsrådet tar gjerne imot tilbakemeldinger fra sektoren om behov og ønsker for oppfølging. Det kan blant annet være aktuelt å arrangere nytt webinar på nyåret og på denne måten legge til rette for erfaringsdeling mellom virksomhetene.

Det kan også nevnes at HKdir arbeider med å etablere Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid som etter planen skal lanseres våren 2023. For mer informasjon se <https://hkdir.no/vaare-tenester/retningslinjer-for-ansvarlig-internasjonalt-samarbeid>